

Вальдшнепи (скорочено)

Микола Хвильовий

Микола Хвильовий

Вальдшнепи

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

I

Ганна і Дмитрій Карамазови приїхали в середині червня у невеличке містечко за шістсот кілометрів від Харкова. Товариш Вовчик прибув сюди у липні, знайшов друзів і розповів відразу цікаву історію, що допіру трапилась із ним на річному пароплаві: історію знайомства з досить-таки пікантними дамочками. Ганна зрозуміла, що розмова йде про "тих же женщин". Вовчик розповідав, що одну жінку звать тьотя Клава, і з жінками, які теж приїхали відпочивати на два місяці, був ще серйозний в золотому пенсне батько... А втім, може, й не батько.

Коли Вовчик пішов митись, Ганна сказала чоловікові, що ті жінки – нахабки, і не можна цілих два тижні блукати по ночах з якимись випадковими міщаночками й увесь час демонструвати свою безглузду конспірацію. Ганна знає, що це – чергове несерйозне захоплення, але на цей раз вона чомусь боїться за репутацію свого чоловіка. Якимись підозрілими здаються їй ці дачниці, і вона знову пригадує всі подробиці невеличкої сутички, що трапилась на тому ж таки річному пароплаві. Як пам'ятає вона, Дмитрій необережно зачепив ліктем одну з них, здається, молодшу, з такими надзвичайно мигдалевими очима. Та повернулась і назвала його ведмедем. Зав'язалася розмова, і Дмитрій якось дуже романтично рекомендував свою країну. Він говорив страшенно захоплено, й жінка з мигдалевими очима, раптом стиснувши йому руку, сказала, що вона першого мужчину зустрічає з такою ясністю думок. Ясності, на жаль, ніякої не було, але Дмитрію цей комплімент подобався.

Ниття дружини не подобалося Дмитрію, він спитав: "Чого тобі треба від мене? Чи ти хочеш, щоб я собі кулю пустив у лоб?" Ганна перевела розмову на іншу тему. Вона навіть заспокоїлась, бо тоді не припускала, що ці випадкові дами зіграють в її житті неабияку роль.

Товариш Вовчик зупинився в тому ж будинкові, де й Дмитрій. Крім Вовчика, в квартирі Карамазових була ще служниця Одарка: Ганна найняла її на два місяці. Служниця варила обід і ходила на ринок за продуктами. Одарка була страшенно мовчазна.

Місто, що в ньому оселилися Карамазови, було на півдні. Кожного дня було жарко. Увечері повітря дзвеніло комарами й так палило обличчя, що не було жодної

можливості вийти з кімнати.

Одного спекотного вечора Ганна, Дмитрій і Вовчик вели розмову. Вовчик говорив, що як тільки одкрито буде полювання, одразу ж плюне на цей городок і на цілий місяць залізе в комиші. Розмова була нудна. Дмитрій уважно дивився на Ганну. Дружина здавалася йому сьогодні не такою безцвітною, як якоюсь безвихідною, бо не може не стояти йому на дорозі. Хіба Ганна здібна піднятися до тих питань, що так тривожать його? Хіба вона коли-небудь переможе свою обмеженість? Ганна все-таки типова миргородська міщаночка. Саме вона й перешкоджає йому протиставити себе рабській психіці своїх дегенеративних земляків. Дмитрію раптом спало на думку покінчити з Ганною. Така трагедія, по суті, була вже. Хіба це не Ганну він розстріляв колись, у часи громадянської війни, біля якогось провінціального монастиря?

Раптом Дмитрій сказав дружині, що вона воскресла. Ганна сказала, що він говорить дуже неясно. Вовчик сказав, що Дмитрій "укінчений філософ", як кажуть галичани. Карамазов більше не говорив і згадував свої університетські роки і свою буйну розкуйовджену голову з південними романтичними очима. Він, здається, хотів тоді кінчати медичний факультет. Але як це давно було!

Ганну чомусь глибоко затривожив він. Їй прийшла мисль, що повторюється зимова історія. Правда, колишніх сцен вона вже не спостерігає, тепер Дмитрій уже не б'ється головою об стінку, він уже не згадує раковину з калом, куди нібито попала революція, йому знову зрідка загоряються очі, і він виглядить бадьоро й весело. Але ці абстрактні розмови про націю. Вона, звичайно, далеко не проти того, щоб її країна вийшла на широку дорогу. Але навіщо робити з цього істеріку? І, нарешті, це зовсім нерозумне захоплення: по-перше – воно може зробити з нього відсталу людину, по-друге – це просто зрада соціальним ідеалам.

Ганна сказала до чоловіка: "Я все-таки прошу тебе говорити ясніше. Що ти хотів мені сказати?" Карамазов зробив незадоволене обличчя і скрикнув: "Іди ти до всіх чортів!" Вовчик, що знав Дмитрія не гірше Ганни і знав, що зараз може розігратись сімейна драма, поспішив на допомогу і почав заспокоювати друга. У Вовчика ніколи не буває трагедій і він так просто і ясно дивиться на життя. Він прекрасний лінгвіст, йому пропонують уже професорську кафедру, але йому більше подобається більярд і футбол.

II

Коли Ганна вийшла з кімнати, товариш Вовчик сказав Дмитрію, що той поводитьсь з дружиною не по-товариському. Карамазов відповів, що ненавидить Ганну. Вовчик запитав: "Чому ж ти тоді живеш із нею? І... взагалі, яке ти маєш право дурити її?" Карамазов сказав, що ненавидить її за те, що вона тиха й лагідна, за те, що в неї ласкаві очі, за те, що вона безвільна, за те, що вона нездібна вбити людини.

Лінгвіст здивовано подивився на приятеля. Він зовсім не чекав такого рішучого й несподіваного повороту в розмові й, розгубившись, спитав наївно: "А навіщо їй убивати людину?" Дмитрій говорив, що людину дуже нелегко вбити!.. Не на війні, а так, у звичайному побуті, він вбивав і знає, що це дуже складна процедура. І саме тому складна, що робиш це цілком свідомо, зарані знаючи, що не вбити ніяк не можна. І

тільки через убивство можна прийти до цілковитого соціального очищення... Дмитрій свідоме вбивство во ім'я соціальних ідеалів ніколи не вважав за злочин.

Товариш Вовчик ще з більшим здивуванням подивився на приятеля. "З якого це часу ти почав так думати?" – спитав він. "Саме з того часу, коли я весело подивився на майбутнє, коли в мені знову з страшною силою заговорила воля до перемоги, коли я знову почав безумно ненавидіти своїх обмежених сучасників", – сказав Дмитрій. Вовчик сказав, що Дмитрій говорить, як пророк. Карамазов сказав, що він воістину пророк. Справжній пророк, і тільки через нього Вовчик найде сенс у цьому земному житті. Дмитрій раптом зупинився. За якихось кілька хвилин він пожовтів. Рот йому перекосився, і нижня губа дрижала. Вовчик сказав, що Дмитрій Карамазов проспівав собі добрий панегірик. "Мій цинізм примушує тебе й інших звертати на мене увагу, мені ж цього й треба", – відповів Карамазов.

Уважний спостерігач міг би зарані сказати, що вони ніколи ні до чого не договоряться. Знав це й Карамазов і навіть тішився з цього, бо більш серйозна розмова, безперечно, відбила б від нього й Вовчика – десятого чи то двадцятого з його недовговічних друзів. Він і зв'язався так міцно з лінгвістом тільки завдяки дитячим здібностям того приймати світ цілком безпосередньо. Позналились вони три роки тому на міському стенді і з того часу кожного літа їздять кудись на полювання. Вони використовують свою місячну відпустку в серпні місяці і тільки зрідка, як-от у цьому році, дістають можливість побувати на Славуті і в липні.

Згодом Карамазов сказав, що виглядає Аглаю – одну з тих жінок, з якими познайомився Вовчик на пароплаві. Дмитрій сказав, що в цей час чоловік тьоті Клави дрімає, і дами мандрують до базару повз їхній будинок. Карамазов раптом запитав Вовчика: "Як би ти подивився на мене, коли б я покинув Ганну й зійшовся з однією з цих дам... саме з Аглаєю?" Товариш Вовчик голосно й несподівано зареготав. Він сказав, що можна спробувати просто приховати роман від дружини. "В попередній розмові ти обурювався на мене, що я хочу якось там дурити Ганну, а зараз сам рекомендуєш зраджувати її", – сказав Карамазов. Товариш Вовчик нічого не встиг відповісти, бо в цей момент у кімнату ввійшла Ганна і сказала, що лінгвіста хтось кличе. Біля хвіртки товариш Вовчик побачив тих жінок, що нахабно познайомились із ним на річному пароплаві.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

III

Тьотя Клава взяла Вовчика під руку. Аглая поки що не думала фамільярничати з Вовчиком. Тьотя Клава говорила з Вовчиком дуже розв'язне. Вона питала: "Чому це Дмитрій в останні роки такий нервовий став?" Вовчик просто не чекав такої поінформованості в справах дому Карамазових. Вона питала, як думає провести Дімі (вона так і сказала "Дімі") ці два місяці? Цебто – біля Ганниної спідниці чи біля Аглаї? Вовчик сказав, що відповідати на це запитання не буде й рекомендує спитати його

друга. Він нарешті зрозумів, що жінки прийшли по Дмитрія, тому пішов і покликав його.

Коли дами залишилися самі, тьотя Клава сказала, що Вовчика візьме собі. Насправді тьоті Клаві було 27 років, а Аглаї, що вдавала її племінницю було 23. Дами були в рожевих серпанкових платтях, стягнутих у талії поясками, і мали в руках голубі парасольки. Тьотя Клава виглядала багато безтурботніш. Аглая мала мигдалеві очі. У Клави був чоловік Женя, і жінки попередили його, що раніше першої ночі не повернуться.

Коли чоловіки підійшли до дам, тьотя Клава взяла Вовчика під руку. Вона сказала, що дуже зрадіє, коли Вовчик для неї буде таким цікавим співбесідником, яким став для її племінниці Дмитрій. Тьотя Клава закинула на шию Вовчика свою голубу парасольку й розпитувала, хто він, що він, як він. Словом, вимагала, щоб лінгвіст у деталях розповів їй про своє минуле, сучасне й майбутнє. Аглая цього не потребувала від свого кавалера: такі розмови з ним були два тижні тому. Пари йшли розділившись.

Коли вони перерізали провінціальний ринок і увійшли в коло піднавісних огників, Аглая запевняла Дмитрія, що тут їй пахне Флобером і навіть старофранцузьким життям... Карамазов, звичайно, знає поета Вілйона?.. І потім, він не може не любити гоголівську фантастику. Аглая певна, що можна геніально стилізувати нашу сучасність. Дмитрій говорив щось невпопад, і Аглая назвала його провінціалом. Вовчик розреготався і сказав, що для Карамазова це – найобразливіше слово, і що він і уявити не може, яке обурення викликало воно в грудях його ущипливого друга. "І зовсім нічого нема тут смішного!" – різко шпурнула Аглая і взяла Дмитрія під руку. Тьотя Клава теж найшла, що смішного тут дуже мало, й найшла навіть потрібним (очевидно, на правах тьоті) прочитати лінгвістові невеличку нотацію. Дмитрій сказав Аглаї, що просто не зрозумів її. Ця дівчина зовнішністю своєю вже остаточно покорила його. Надто вже розумні й страсні були ці мигдалеві очі, й надто вже привабливо коливались ці молоді груди, щоб він міг прийняти її як звичайну жінчину. Сьогодні навіть постало в нім якесь неясне передчуття й солодкий біль, і сьогодні він хотів би ходити з нею цілу ніч. Дівчина сказала, що ще тоді на пароплаві подумала, що він провінціал. Це було видно по рухах, і по поводженню з передовою жінкою... з нею. До того ж, він живе у провінції. "Я, як тобі відомо, живу в столичному граді!" – усміхнувся Карамазов. "Де це? – зареготала Аглая. – Чи не в тому, що на Лопані?"

Ця дівчина (очевидно, з якогось Миргорода) так неохайно говорила про лопанський центр, що Вовчик, почувши цю розмову, зупинився і спитав, чи вона не з Умані. Аглая сказала, що вона з Московії. Вовчик не міг повірити, що жінки – московки. Та тьотя Клава говорила, що вони корінні московки, бо змалку живуть у Москві. Чоловік тьоті Клави (мужчина в золотому пенсне) працює в профсоюзі. Аглая – сирітка, і вона живе у тьоті Клави. Вона на останньому курсі Московської консерваторії. Лінгвіст не розумів, звідки вони так добре знають українську мову. Ах, Боже мій! Що ж тут дивного? Вони далеко не перший раз зупиняються відпочивати на прекрасних степах України, й чому ж їм не знати такої музичної мови.

Вовчик сподівався поговорити з приводу цього з Карамазовим і від нього й узнати в деталях історію знайомства московських дам із південною культурою.

Коли Аглая і Дмитрій залишились удвох дівчина запитала: "Так, значить, ти кінчаєш нову поему?" "Я тобі, здається, не один раз говорив, що я працюю в економічному органі. Мене цікавить зараз питання про зниження цін", – сказав Карамазов. А потім додав, що з Тарасами Шевченками він нічого не має спільного. Згодом Аглая запитала: "Говорячи про Тараса Шевченка, ти мав на увазі віршомазів взагалі чи саме його, божка вашої нації?" "Я мав на увазі й віршомазів взагалі, і його зосібна", – відповів Дмитрій. Він говорив, що саме Шевченко кастрував їхню інтелігенцію. "Хіба це не він виховав цього тупоголового раба-просвітянина, що ім'я йому легіон? Хіба це не Шевченко – цей, можливо, непоганий поет і на подив малокультурна й безвольна людина, – хіба це не він навчив нас писати вірші, сентиментальничати "по-катеринячи", бунтувати "по-гайдамачому" – безглуздо та безцільно – й дивитись на світ і будівництво його крізь призму підсолодженого страшними фразами пасеїзму? Хіба це не він, цей кріпак, навчив нас лаяти пана, як-то кажуть, за очі й пити з ним горілку та холуйствувати перед ним, коли той фамільярно потріпає нас по плечу й скаже: "а ти, Матюшо, все-таки талант". Саме цей іконописний "батько Тарас" і затримав культурний розвиток нашої нації і не дав їй своєчасно оформитись у державну одиницю. Дурачки думають, що коли б не було Шевченка, то не було б і України, а я от гадаю, що на чорта вона й здалася така, якою ми її бачимо аж досі... бо в сьогоднішньому вигляді з своїми ідіотськими українізаціями в соціальних процесах вона виконує тільки роль тормоза".

"Прекрасне визначення! – з захопленням сказала Аглая і тут же чомусь іронічно усміхнулась. – Але..." Та Дмитрій поспішив завершити цю розмову.

Аглая дала понюхати Карамазову свою рукавичку, але він сказав, що запах йому не подобається. Дівчина сказала, що знає, що йому подобається цей запах, і що йому не подобається Ганна. Вона попросила познайомити її з Ганною. Дмитрій подумав, що Аглая чудна дівчина, а дружина мала рацію назвати її нетактовною. Це ж некрасиво так поспішати в його інтимні закутки. Невже цього Аглая не розуміє?.. І потім, відкіля це вона дізналась, що йому не подобається Ганна? Словом, Карамазов знову незадоволений.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

IV

Вони підійшли до кручі. Аглая лягла на траву. Вона крикнула своїй компаньйонці, щоб та взяла з неї приклад і теж посиділа десь там зі своїм кавалером. Тьотя Клава й Вовчик погодились.

Аглая запитала Дмитрія, чи Вовчик теж поділяє його ідею відродження нації. Карамазов покривився: мовляв, він нічого не має спільного з тим, про що говорить вона, це їй він уже декілька разів говорив, і, значить, треба бути більш обережним із

такими термінами. Він сказав, що Вовчик взагалі далеко стоїть від усякої політики.

Дівчина не розуміла, як Дмитрій може дружити з таким куском м'яса, як Вовчик. Адже треба бути послідовним навіть у дрібницях. Толстой говорив колись, що найважче полюбити ближніх. Дівчина вважала, що багато важче їх же таки зненавидіти справжньою ненавистю. "Ти гадаєш, що мені бракує волі і я не можу бути відважним?" – спитав Дмитрій. "Ти маєш волю і ти відважний! – упевнено й навіть з деяким захопленням відзначила Аглая. – Саме за це ти так скоро й подобався мені... Подобався, звичайно, як людина."

Йому підлестило її захоплення ним як відважною й вольовою людиною, але він не зовсім вірив їй (відкіля вона знає, що він саме така людина?). Його раптом якось образила її самовпевненість і її батьківський тон. Нарешті він заспокоївся й сказав: "А ти, знаєш, цілком правильно підмітила: я говорю про ближніх. Мені це твердження дуже подобається. Здається, мій однофамілець – Альоша Карамазов – ставив якось там наголос на любов до дальніх. А я от теж думаю, що цей наголос треба перенести на ненависть до ближніх". Він говорив, що не може зненавидіти їх справжньою ненавистю. У кожного з ближніх – навіть найбільших його ворогів – буває така людська усмішка й таке миле й гарне обличчя, наче на тебе прекрасна Богоматір дивиться. Щоб творити якесь діло й боротись, треба надягати машкару Мізантропа і в ній ховати, перш за все, очі... Очі – найлютіший ворог усякого прогресу, бо очима бачиш Богоматір і саме в очах ховається Богоматір.

Тільки в останні роки його так сильно затривожила Богоматір. Раніш це багато легше було. Раніш ідея майже зовсім засліплювала його і для нього не було ближніх.

Аглая сказала, що є дві ненависті: справжня і його недоношена. Перша – велика ненависть, і вона творить життя. Ця ненависть не знає ближніх. Друга, недоношена, є тільки тінь від першої. "Думаю, що твоя недоношена ненависть уже є справжня ненависть і ти здібний зненавидіти своїх ближніх..." "Ти розповідав мені, як колись, у часи громадянської війни, ти розстріляв когось із ближніх біля якогось монастиря..." – говорила Аглая. Дмитрій сказав, що то було во ім'я великої ідеї. Дівчина запитала, хіба він залишився зараз без ідеї? Хіба його не захоплює сьогодні хоч би ідея відродження його нації? "Звичайно, захоплює, – непевним голосом сказав він. – Але..." "Без усяких "але", – рішуче одрубала Аглая. – Щось одне: або це ідея, або нова примара". Карамазов раптом зареготав і сказав, що йому здається іноді, що Богоматір коригує в ньому, так би мовити, людину. "Не Богоматір тебе турбує, а звичайна невпевненість", – сказала дівчина. Він раптом відчув, як ним запановує якась страшна туга. Він уже не бачить перед собою ні Аглаї, ні Дніпра, ні прекрасної південної ночі. Він уже забув, як він високо ставить себе за відвагу й волю, і відчуває себе зараз страшенно нікчемною людиною. Він навіть хоче, щоб хтось плював йому в обличчя.

Аглая поспішила йому на допомогу і сказала, що він глибоко помиляється, коли думає, що його довго буде тривожити невпевненість. Це – коротке, тимчасове явище, й воно скоро зникне, бо "хто хоче бути вольовою людиною, той не може не побороти в собі невпевненість".

Вже стояла глибока південна ніч. На Славуті кожної хвилини прокидались якісь неясні звуки. Дмитрій погодився з дівчиною і сказав, що вже поборов свою невпевненість. Він не може не побороти, бо майбутнє за його молодого нацією і за його молодим класом. Він узяв її руку й міцно стиснув. Жива людина знову прокидалась у нім, і він ще раз перетворювався. Він навіть не помітив, як Аглая іронічно посміхнулась, коли він майбутнє своєї нації зв'язував з "якимось там" класом.

Аглая раділа за нього, але їй було неприємно, що він ще плутається в ідеології. Карамазов сказав, що відродження нації він не може інакше мислити, як засіб, не як мету, як фактор, що допомагає йому розв'язати основну соціальну проблему. Відродження його нації – це є шлях до чіткої диференціації в їхньому суспільстві й, значить, крок до соціалізму. Інакше на це відродження він дивитись не має охоти. "Значить, із твого відродження ні чорта й не вийде!" – грубо кинула Аглая. Її самовпевненість і захоплювала, і в той же час нервувала його, бо що ближче він сходився з нею, то сильніш відчував її впливи на свій світогляд.

Згодом тьотя Клава сказала, що Вовчик, виявляється, зовсім не комунар. Лінгвіст заметушився і сказав, що Дмитрій член Компартії. Аглая сказала, що комуністи хоч і непогані люди, але в більшості страшенно нудні. Світорозуміння їхнє не сягає далі Чемберлена з моноклем і чергової партячейки. Карамазову пересмикнуло обличчя. Його карючило, що ці випадкові позапартійні дачниці так неохайно ставляться до його партії.

Коли дами пішли, Дмитрій згадав Ганну і вже не відчував до неї тієї злости, що її пізнав увечері. Він сказав Вовчику не говорити Ганні, де і з ким вони блукали сьогодні. Вовчик запитав, як це так трапилось, що московські дами зробились українками. Дмитрій сказав, що й сам не розуміє, і що цю загадковість дами нарочито утворюють для, так би мовити, пікантності. Вовчику це сподобалося.

V

Тепер вони зустрічались кожного вечора. На шостий день над дачним посьолком раптом розірвалась гроза, тому зустрічі не було. Дмитрій переживав і думав про Аглаю. Його поганий настрій відбився на Ганні: вони почали сваритися. Вовчик намагався заспокоїти Дмитрія і говорив, що він не комуніст, а деспот. Лінгвіст сказав, що донесе на нього в... контрольну комісію. Карамазов зареготав і порадив зразу доносити на мільйон комуністів, нарешті, на всі сто п'ятдесят мільйонів будівників соціалізму, на самого себе... "Дімі, – сказала Ганна, – ти себе не поважаєш і не поважаєш ту партію, що до неї належиш". Карамазов визнав, що погарячився, і попросив пробачення. А потім сказав, що думає зараз про їхнє фарисейство, чому вони не соромляться проїдати тут народні гроші... саме в той час, коли навкруги них люди живуть у неможливих злиднях, у таких злиднях, що аж ридати хочеться... Чому вони, нарешті, бояться виносити гірку правду на люди (хоч люди й без них її знають) і ховають по своїх ком'ячейках?

Цілий день, а потім цілу ніч Дмитрію не давав покою образ Аглаї, яка в час його душевної кризи явилась до нього такою цікавою співбесідницею. Заснув він, коли вже

зовсім розвиднилось. Сон його був неспокійний.

Зранку він побачив Ганну, яка тримала в руках записку від тьоті Клави. Чоловік сварився, щоб вона не лізла до його паперів, а Ганна говорила, що знайшла випадково, бо їй були потрібні гроші на цукор. Дмитрій зиркнув на дружину. Вона так широко говорила, її очі були такі сумні, що в нім раптом прокинулось почуття огиди до себе. Карамазов обняв Ганну і зізнався, що записка від тих дам. Тьотя Клава (він майже несвідомо заговорив саме про цю даму, не згадуючи Аглаї) така собі міщаночка, і він це прекрасно розуміє. Чи, може, вона думає, що він все-таки закохається в неї? Тоді це зовсім несерйозно.

Ганні хутко забилося серце, і вона зупинила свій тривожний погляд на чоловікові. Вона сказала, що їй і в голову не приходило в чомусь серйозному запідозрювати його, але зараз вона дивується його красномовності. Він зрозумів, що спросонку видав сам себе. Ганна говорила, що справа ж зовсім не в цих дачницях. Невже він гадає, що вона вже не вміє поважати себе? Дмитрій слухав дружину й нічого не чув. В цей момент він і не міг чути, бо мислі й почуття раптом покинули його і він лежав мертвим шматом м'яса. Так із ним завжди бувало після сварки з Ганною.

Ганна попросила чоловіка познайомити її з цими дачницями, і він пообіцяв це зробити. Згодом він пішов з Вовчиком до річки. Карамазов одв'язав свій каюк, і вони, відпливши сажнів три від берега, кинулись у воду. Хтось недалеко зареготав, і чоловіки побачили у купальних костюмах Аглаю і тьотю Клаву. Вони стояли на річному пляжі й готувались лізти в воду.

Цілу ніч Дмитрій мріяв про зустріч із Аглаєю, і от на ранок він раптом зустрічає її в купальному костюмі. В ньому в перший раз прокинувся до неї справжній стривожений самець. У Вовчика з'явилася ідея, як розкусити загадковість цих дам: треба напоїти їх вином, і вони все розкажуть. Карамазову ця думка теж подобалась.

Чоловіки підпливли до дам. Карамазов сказав їм, що познайомить їх з дружиною, а вони мають познайомити його з чоловіком тьоті Клави. Аглая поспішила погодитись. Більше того: вона гадає, що треба це зробити сьогодні увечері. Вовчик сказав, що тільки не сьогодні, і запропонував цього вечора випити і усамітнитися. Дами план прийняли, але Аглая сказала, що перш за все вона хоче познайомитися із Ганною. Вона так рішуче стояла на своєму, що за кілька хвилин Вовчик уже виходив із себе. Тоді дами несподівано почали вдягатись і демонстративно покинули пляж. Чоловіки зрозуміли, що ніякої вечірки не можна влаштувати, доки вони не задовольнять капризну й уперту Аглаю.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

VI

Звести Аглаю з Ганною вдалось тільки на четвертий день після розмови на річному пляжі. Це трапилось увечері біля хвіртки. Зустріч була холодна, і це особливо відчула Ганна. "Чого це ви так цураєтесь громади?" – спитала Аглая, беручи під руку дружину

Карамазова. "Відкіля це ви взяли?" – в свою чергу підвела брови Ганна. Вовчик пожартував, що Ганна страшенна індивідуалістка. "Я от думаю, що тут зовсім інша причина, – сказала Аглая. – Ти, Дімі, як думаєш?" Карамазов не чекав, що Аглая буде так фамільярно поводитись із ним у присутності Ганни. "Чи не тому ви так рідко виходите на вулицю, що не хочете зустрічатись із міщанками?.. Так би мовити, тікаєте від обивательського оточення? Я не помиляюсь?" – питала Аглая Ганну. Ганна відповіла, що не вважає Клаву і Аглаю міщанками.

Потім усі п'ятеро пішли до "Буфету найкращих фіалок І. Л. Карасика". Аглая попросила принести горілки. "Ми серйозно будемо пити горілку? – сказав Карамазов (він хотів сказати "ти серйозно думаєш пити") і якось не міг цього вимовити в присутності Ганни). "Звичайно, серйозно! – сказала Аглая. – Чому ж не пити? Хіба ти не пропонував мені влаштувати п'янку?" Карамазов почервонів і звів свої брови. Цей цинізм, що ним бравувала сьогодні Аглая, його вже починав нервувати. Аглая майже весь час тримала Карамазову за руку, вона питала з робленим здивуванням, чи їй, комуністці, можна пити горілку. "Звичайно, можна. Хіба ви не чули?.. Але, як-то кажуть, у міру", – відповіла Ганна.

Наодинці з Ганною, Аглая називала Карамазова "чудачком", "Дімі", говорила, що він "неврівноважена натура". Аглая говорила, що чоловік поводитьсь негарно, бо тільки сьогодні вивів дружину на люди. Ганна сказала, що сама нікуди не хотіла виходити.

Крамар завів усіх в окрему кімнату. Там Карамазов перетворився. Коли за якісь пів години він був похмурий, то тепер на його обличчі ввесь час грала весела усмішка і він щедро розкидав дотепи та сентенції. Аглаїн цинізм, що спершу його приголомшив, дав йому "наплювательський" настрій. Він добре знав, що Ганна давно вже рветься додому, що флоберівські дами не дадуть їй спокою, і, нарешті, знав, що вже, можливо, недалеко навіть до скандалу, але все це вкупі не тільки не тривожило його, все це вкупі підштовхувало його робити те, що іншого разу він би, безперечно, не зробив. Він згадував сьогоднішній ранок, згадував Аглаїне тіло, і йому хотілось мучити Ганну – мучити за те, що вона не дає йому взяти це тіло... і взагалі так уперто стоїть йому на дорозі.

Аглая жартувала і говорила французькою, якої Ганна не розуміла, тому тьоті Клаві доводилося інколи перекладати. Аглая, тьотя Клава та Карамазов випили горілки. Після другого келика Аглая сказала, що випила за товариство, за відважних і вольових людей, за безумство хоробрих, за те безумство, що не знає тупиків і горить вічним огнем стремління в невідомі краї. Аглая назвала себе новою людиною: "Я – одна з тих молодих людей, що як гриби виростають біля ваших ком'яченок і яких ви не помічаєте. Дмитрій Карамазов, ти знаєш, хто перед тобою сидить?.. Це сидить твій антипод". Дівчина випила ще. Карамазов із захопленням дивився на неї. Аглая сказала, що її породив не хто інший, як їхня ячейка: "Ну, от уявіть собі. Росте десь, в якомусь, скажемо, "вузі" дівчина... І от кличе її ячейка і каже: "так от що, свідомо юнко, будеш ти у нас кандидаткою у комсомол... Твоє яке походження?"... А на чорта мені це походження? Не я ж робила батька? А він мене зробив!" "Мабуть, твоє походження все-

таки темненьке", - сказав товариш Вовчик.

"Що ж мені робити? Ви розумієте - мене від природи покликано до кипучої діяльності, і я хочу творити життя. Не так, як його творите ви, Ганно, і не так, як ти, Дмитрій Карамазов (вона знову випила келих горілки), а так, як її творили хоробрі на протязі тисячі років... Ви, звичайно, кажете, що я проповідую ідеологію нової буржуазії - хай буде по-вашому. Але й буде по-моєму, бо ми - я й тисячі Аглай у спідницях та штанях - не можемо далі жити без повітря".

Дорогою додому тьотя Клава сказала Вовчику, щоб він завтра приходив до них із Карамазовим: мовляв, чому не проїхатись у город К. на кілька годин. Товариш Вовчик погодився. Тоді тьотя Клава взяла під руку Карамазова і зробила і йому таку ж пропозицію. Дмитрій теж погодився. Аглая і Ганна цілу дорогу йшли мовчки. Карамазов думав про те, про що недавно говорила Аглая. Він і справді стикнувся з цікавою дівчиною. І йому тепер уперто лізло в голову, що ця зустріч може скінчитися маленькою драмою і що в цій драмі головними особами будуть, очевидно, троє: він, Аглая та Ганна.

VII

Коли приятелі підійшли на другий день до того будинку, де квартирували дачниці, їх зустріла Аглая і сказала, що тьотя Клава розгнівалась через їх запізнення і поїхала сама. Аглая, звичайно, на них уже не гнівається і просить їх зайти в кімнату. До речі, вони познайомляться із Женею (мужчина в золотому пенсне). У нього зараз страшенно болить зуб. Чоловік тьоті Клави - Євгеній Валентинович, типовий інтелігент із профсоюзу, навіть не говорив через біль.

У будинку було багато французьких романів, і Аглая пояснила, що це її спадщина від прадіда. Він залишив їй дуже непогану бібліотеку. Дмитрій поцікавився, чи прадід не був князем Волконським. "Чому це обов'язково Волконський, а не якийсь Мазепа?" - спитала дівчина. "Тому що як до першого, так і до другого ти маєш таке відношення, яке я маю до Чандзоліна, припустім". "Даремно ти так думаєш!" - сказала Аглая і зробила хитреньке обличчя: мовляв, вона зараз хоче помовчати, але згодом Карамазов не тільки почує це прізвище, - він навіть трохи і здивований буде. Дмитрій подумав, що Аглая чим далі, то більш намагається заінтригувати його. І московське походження, і її порівняно чиста українська мова, й, нарешті, культурний прапрадід - усе це підтверджує його припущення.

Вовчик переконав чоловіка тьоті Клави йти до зубного лікаря. Обидва пішли, а Дмитрій залишився з дівчиною. До цього часу Карамазов завжди говорив з Аглаєю як із звичайним розумним товаришем. Тепер не те. Він раптом відчув її присутність у цьому городку, так би мовити, фізіологічне, і це почуття почалось не вчора, а певніше - в той вечір, коли йому з нею не вдалось зустрітись, коли він так мучився цілу ніч. Навіть і не в той вечір - це почалось із першої зустрічі з нею на пароплаві, тисячами невидимих психологічних ниток він зв'язувався з нею до вчорашнього дня, і вчорашній день був тільки логічним і неминучим висновком. Згадуючи її вчорашню розмову про безумство хоробрих, йому до болю захотілось бути таким же безумним. Йому захотілось

схопити її в обійми й закричати побідним криком дикого переможця. Перед ним на мить промайнули сумні, осточортілі очі його Ганни, і він уже більше нічого не бачив. Він уже нічого не бачив, крім цієї привабливої дівчини і її мигдалевого погляду.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

VIII

Аглая пила абрикосову воду і розпитувала Дмитрія про його родинні справи. Її цікавили факти глибоко інтимного характеру: які ж, нарешті, в нього взаємовідношення з дружиною? Вона його колись запевняла, що він не любить свою Ганну, але це ж був тільки жарт. Вона, звичайно, нічого не знає, а її дуже цікавить, як він ставиться до своєї дружини.

Коли Аглая фамільярно заговорила про Ганну, йому неприємно стиснуло серце: він несподівано образився за дружину. Мовляв, чому це Аглая не дає їй спокою? За кілька хвилин перед тим він не міг навіть припустити, що в нім прокинеться таке почуття. Але зараз воно навіть затривожило його. Звичайно, він уже не любить, він сьогодні навіть ненавидить Ганну. Але з нею зв'язано такі гарні хвилини, що він не може не поважати її якоюсь своєрідною повагою. У всякому разі, він рішуче відмовляється згадувати сьогодні її ім'я в присутності Аглаї, так принаймні диктують йому норми елементарної етики. Але згодом він спитав: "Ти дуже хочеш знати, як я ставлюсь до Ганни?" Аглая сказала, що хоче. І тоді Дмитрій сказав, що уже три роки він з дружиною в натягнутих відношеннях. "Сказати, що я її розлюбив, – не можна. Але й сказати, що я її люблю, теж не можна". Аглая сказала, що ще при першій зустрічі зрозуміла, що він нещасна людина, а зараз вона його знає не гірше, ніж він сам себе знає. "Що ж ти знаєш про мене? Ти ж, здається, вважала мене за сильну людину?" – спитав Дмитрій. "На жаль, так, як сам ти себе вважав", – промовила вона.

Вона на цей раз наговорила йому стільки неприємного, скільки від неї він ще ніколи не чув. "Ти, Дмитрій Карамазов, – говорила вона, – страшенно самовпевнена людина, але в той же час ти ніколи не довіряєш своїм силам... любиш згадувати відвагу й волю, і ти, безперечно, відважний і маєш сильну волю. Але в той же час ти великий боягуз і страшенно безвольна людина. Ти вклоняєшся перед культурою, і ти, безперечно, культурна людина. Але в той же час ти страшений невіглас. Словом, ти, Дмитрій Карамазов, недоносок тридцятих років... бо й самі ці роки історик схарактеризує тим же самим назвиськом... Ти, я гадаю, не ображаєшся на мене за цю характеристику?"

Потім вона знову спитала за Ганну: коли він з нею зійшовся? Він почав із того, що зустрівся він із своєю дружиною в обложеному місті, коли воно з тоскою дивилось на північ. Тоді стояв глибокий холодний вересень. Червона гвардія відступала й, відступаючи, ледве стримувала полки переможця. Він прийшов у чека. В той час там готувались до побігу. На підлозі валялись стоси папірців, ганчірок і білизни. Він зупинився біля дверей і дивився на баришень, що рились у барахлі, напихаючи ним свої

саквояжі. Саме тоді до нього й підійшла Ганна (він потім узнав, що це Ганна). Вона з тоскою здавила свою голову й притиснулась до дверей. Тоді він вийняв із кобури браунінга й підійшов до однієї скрині, де вовтузились барахольщики. Він вистрелив одній баришні в карк. Того ж дня чека розстріляла ще кількох мародерів, і того ж дня Ганна зійшлася з Дмитрієм.

Більше Дмитрій не розказував, а Аглая не випитувала. Вона взяла його голову й положила її на свої коліна. Дмитрій майже несподівано для себе почав обережно гладити Аглаїне коліно, й, можливо, тому, що вона ніяк не реагувала на це, він за кілька хвилин схопив в обійми її ноги й, тихо скрикнувши, вп'явся зубами в її м'яке тіло. "Що з тобою? – суворо сказала Аглая і з силою відштовхнула його від себе. – Що з тобою, Дімі?"

Карамазов підвівся. Він блукав розгубленими очима по стелі, й здавалось, що він от-от кинеться на підлогу й заб'ється в припадку епілепсії. Аглая питала, як він зважився на такий вчинок?.. І до того з жінкою, що з нею порівняно так недавно познайомився? Може, він прийняв її за баришню легкої поведінки? Карамазов попросив пробачення, але вирішив говорити прямо і сказав, що хотів би мати... її... Аглая засвистіла, бо Дмитрій наївний. Чи не думає він, що вона так і кинеться йому в обійми? Ні, це зовсім несерйозно! І коли б хтось інший сказав так, вона б зуміла реагувати. Але йому вона радить тільки покинути свою "карамазовщину" й поважати себе і її.

Він почував себе дуже ніяково. Раптом він зареготав сильним і цілком природним реготом. Аглая просила його не бути таким наївним, а то вона зовсім розчарується у ньому, бо він зараз подібний до Вовчика.

Карамазов бачив у Аглаї щось надзвичайно рідне. Йому здалось, що саме її він загубив колись, і вона тепер прийшла до нього, така бажана, як ніхто і як ніщо.

Коли Карамазов йшов від Аглаї, він подумав: "Щось почалось". Не той роман, що до нього він хотів утекти од нудоти буднів нудної Ганни, – почалось щось тривожне і – тепер він певний – трагічне. Але не жах викликало воно в нім, а почуття якоїсь безумної радості, ніби він мусив на днях одкрити цілком нову й надзвичайно цікаву сторінку в своєму одноманітному житті.

IX

Він так ніколи не чекав вечірньої години, як того душного дня. Та Аглая не вийшла з дому. На другий та на третій день – у п'ятницю, вона теж не виходила. В суботу товариш Вовчик, зустрівшись із тьотєю Клавою, запитав, чи не посварилася Аглая з Дмитрієм? Тьотя Клава нічого ясно не відповіла. Їй не сподобалося, що Вовчик підвищив на неї голос, і вона пригрозила, що покличе чоловіка.

Швидко тьотя Клава заспокоїлась. Вона не може довго гніватись на "свого чудачка", її тільки дивують ці мужчини: не встигне поцілуватись два чи то три рази з тою чи іншою жінкою, як уже ту чи іншу жінку починає вважати за свою власність і починає на неї страшенно кричати. Ну, добре, вона дещо дозволила товаришу Вовчику... але хіба йому цього вже досить? Тьотя Клава ніяк не чекала, щоб лінгвіст міг

так скоро розчарувати її. Вовчик пояснив, що крикнув через Карамазова, який за тих три дні змарнів і захворів, бо закохався в Аглаю і закохався якось там надзвичайно. Словом, "щось почалось". Вовчик як міг заспокоював його, але хіба божевільного заспокоїш? Він говорив Дмитрію, що це все несерйозно і пройде. "Хто тобі намовив, що це легенький флірт? Чого ти розписуєшся за Дмитрія?" – раптом почала сваритися тьотя Клава. Вовчик знову почав вибачатися, а тьотя Клава сказала йому йти поговорити з Аглаєю.

Стояв прекрасний південний вечір. Вовчик побачив Аглаю у гамаку. Чоловік не знав, що говорити про Дмитрія, тому сказав, що коли так далі піде, коли Дмитрій буде викидати таких коників, то полювання – пиши пропало! Закінчив він тим, що Аглая мусить побачитись із Карамазовим. Вовчик сказав, що Дмитрій захворів і вона може допомогти йому... хоч би тим, що буде зустрічатись із ним. "На твій погляд, він не закохався в мене, а просто захворів?" – спитала дівчина. Вовчик сказав, що нічого в цих справах не розуміє.

Аглая вважала, що Дмитрій і захворів, і закохався. Але захворів саме тому, що закохався в неї. І це вона може довести: завтра зустрінеється з ним – і ніякої хвороби не буде. Вовчик сказав, що з другом були уже такі приступи, і незалежно від того, чи закохався він у когось, чи ні. "Значить, це приступи божевілля, і я для нього тільки зачіпка?" – питала Аглая. "Ти зовсім випадково попала в поле його зору й саме в момент рецидиву його ідіотської хвороби", – сказав Вовчик. Аглая замислилась і сказала, що треба спершу дошукатись причин його хвороби, і тільки тоді можна говорити, чим вона може бути для нього: паліативом чи справжніми ліками.

Вовчик сказав, що причини ясні: психічна спадщина батьків. Але Аглая сказала, що знає Карамазова краще, ніж Вовчик. Знає тому, що Карамазових сьогодні тисячі. Дмитрій Карамазов – це тип. Він саме та людина, що, вискочивши з сіреньких гімназійних штанців, одразу ж ускочила в епоху війни й революції. Отже, Карамазов недоучка. Далі: він опозиціонер, бо події прийняв крізь призму своєї романтичної уяви про світ. Йому на роду написано тривожити громадську думку. Він щира людина, яку можна підкупити щирістю й використати на всі сто відсотків. Карамазова захопила соціальна революція своїм розмахом, своїми соціальними ідеалами, що їх вона поставила на своєму прапорі. В ім'я цих ідеалів він ішов на смерть і пішов би, висловлюючись його стилем, ще на тисячу смертей. Але як мусив себе почувати Дмитрій Карамазов, коли він, попавши в так зване "соціалістичне" оточення, побачив, що з розмаху нічого не вийшло й що його Комуністична партія потихесеньку та полегесеньку перетворюється на звичайного собі "собірателя землі руської" і спускається, так би мовити, на тормозах до інтересів хитренького міщанина-середнячка. Дмитрій Карамазов і Дмитрії Карамазови прийшли до жахливої для них думки: немає виходу. Зі своєю партією рвати не можна, бо це, мовляв, зрада не тільки партії, але й тим соціальним ідеалам, що за них вони так романтично йшли на смерть, це буде, нарешті, зрада самим собі. Але й не рвати теж не можна. Словом, вони зупинились на якомусь ідіотському роздоріжжі. І от Карамазови почали

філософствувати й шукати виходу з зачарованого кола. Вони шукали такого становища, коли й вівці залишаються цілі й вовки не почувають голоду. Коротко кажучи ні недоучки остаточно заплутались і, таким чином, прийшли до душевної кризи. Ці Карамазови забули що вони Карамазенки, що їм бракує доброго пастиря. Вони (часто розумні й талановиті) не здібні бути оформителями й творцями нових ідеологій, бо їм бракує широкої індивідуальної ініціативи й навіть відповідних термінів, щоб утворити програму свого нового світогляду. Карамазов, завдяки романтичному складу своєї натури й завдяки, мабуть, революції, хоче таки розв'язувати проблеми універсального значення, але він їх розв'язує в хаосі своєї ідеологічної кризи, в хаосі своїх недоношених уявлень про картину світу і тому послідовно мусить прийти до розбитого корита. Дмитрій випадково найшов собі оддушину в другорядній, на його погляд, ідеї відродження його молоді нації, і ця оддушина може спасти його. Йому тільки потрібний добрий пастир, і такого пастиря він уже відчув у ній. І він закохався в неї тому, що вона підтримала його ідею. Він так закохався, як може закохатись тільки нестриманий романтик. Вона це вже перевірила на трьох днях розлуки. Отже, старої хвороби нема, є нова хвороба, але це вже хвороба остаточного видужання.

Вовчик сказав, що йому незрозуміло: як вона, московка, може зробитись якимось там пастирем. "А чому не припустити, що мені душно на своїй вітчизні?" – загадково посміхнулась Аглая. Вовчик сказав, що коли чесно, то він нічого не зрозумів з того, що вона говорила. А потім запитав, чи вийде вона сьогодні до Дмитрія, бо коли й далі Дмитрій буде з таким же настроєм, то з їхнього полювання нічого не вийде... Аглая сказала, що не вийде. Вовчик сказав, що йому шкода стільки змарнованого часу на цю розмову. Аглая зареготала. Ах, який він смішний, цей Вовчик! Він "прогаяв стільки часу"! Хіба все його життя не є порожнє місце в світовому рухові? Вовчик не образився, а лише дивувався, чому це "пастир" (він таки зіронізував) не хоче йти до своєї вівці...

Вовчик пішов від Аглаї, але його перепинила тьотя Клава. Вона запевнила лінгвіста, що й не думала підслухати його розмову, але вона ставить такі дві вимоги: перша – Вовчик дає чесне слово, що Дмитрій нічого не знає про те, як думає про нього Аглая; а друга – тьотя Клава просила поцілувати її праве вушко й піти з нею до Євгенія Валентиновича.

Тьотя Клава і Вовчик пішли спершу в глибину абрикосового саду. Там вона притиснула його до своїх грудей. І тільки коли все було зроблено, вона взяла його під руку й, трохи похитуючись від задоволення, пішла з ним до Євгенія Валентиновича.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу